

KÅRE KYRRE

av Rafnaberg

VI MENN har møtt forfatteren Kåre Holt på Slottsfjellets skrenter, hvor Grynet Molvig i sommer spiller Kristina av Tunsberg. Vi har også besøkt ham hjemme på Rafnaberg ved Holmestrand. Han har vært kramkar og Mil.org.-mann, og har skrevet 26 bøker. – Jeg vil heller være partisan enn frontsoldat, sier han.

Av Idar Kristiansen. Foto: Martin Nilsen

Senhøstes 1936 slet en nittenåring seg fram gjennom snøfonner og skogsmørke over de dengang veiløse åsene mellom Numedal og Sigdal, sammen med en eldre venn. Observante ugler ville ha lagt merke til at karene var på skogstur med hver sin sykkel og hver sin skrepp bakpåkramkarer, utvilsomt – kramkarer som søkte å ta seg fram til ensomme plasser der menneskene ennå ikke var for vel forsynt med Jesus-bilder og sikkerhetsnåler.

Karene likte seg ikke. Grunnen var ikke bare den at terrenget var uveisomt og mørket vel dystert. Men bak seg, på et sted de hadde besøkt, hadde et gulf av Svartedauen slått mot dem. Det hadde vært noe uhyggelig på gården, en fryktelig sykdom som ble kalt noe slikt som poliomyelitt. Den var mye verre enn den grådige tæringen. Den var selve døden.

De var heldigvis blitt advart i tide, slik at de ikke gikk inn på gården, de nøyde seg med å rope inn gjennom vinduene. Men hvem visste om ikke denne fryktelige polio'en kunne smitte selv ved hjelp av lyden? Kanskje var de alt dømt?

De trasket videre, trasket seg helt fram til Prestfoss. En gammel kone trøstet dem med husrom, de var jo skikkelige karer, kunne hun se? Jo visst, de solgte bilder av Jesus! Javisst! Men om de kunne spille kort? Ikke det? De ante ikke hvordan knekten så ut? Nei, var det likt seg! Men ergerlig var det, hun hadde sånn forbasket lyst på et slag kort!

Den nittenårige kramkaren og kameraten hans syntes også at det var ergerlig – at de hadde gitt seg ut for å være mer skikkelige enn de i grunnen var. Men nittenåringen samlet på bl.a. denslags erfaringer, for han hadde hatt lyst til å skrive bok, noe han også gjorde. Tre år etter «sykkelturen» over til Sigdal kom det ut en guttebok som het «Tore Kramkar». Under tittelen lyse forfatternavnet Kåre Holt.

Heller partisan enn frontsoldat

34 år er gått siden denne debuten, da vi en junidag anno 1973 møter forfatte-

ren på Slottsfjellet i Tønsberg, på skrenten der engang kong Sverre lå med sin blodtørstige hær og hadde omringet baglerne, og mot sine knurrende menns vilje bød dem grid. 26 bøker har Kåre Holt bak seg der han sitter lett gråsprenget, smilende alvorlig over kaffekoppen, ned nesen vendt i retning av friluftsscenen under Slottsfjellet der Jack Fjeldstad er i ferd med å instruere Grynet Molvig som om noen dager skal spille tittelrollen i «Kristina av Tunsberg» – av Kåre Holt.

Han er ingen himmelstormer, denne forfatteren, enda han visst er sosialist så god som noen. Selv på forfatterforeningens rabaldermøte for et par år siden var han den kyrre, den rolige som talte sindige ord til forbeinete gamlinger og unge fuseraster med Mao-bibel i baklomma.

Han var med i Mil.org. under krigen, og sier selv i den forbindelse:

– Den formen for illegalitet passet meg egentlig utmerket. Dette å vandre på mørke stier, legge planer, intrigere. Jeg ville langt heller være partisan enn frontsoldat.

Det har hendt at partisanen Kåre Holt har vært tvunget fram i åpent terreng og der er blitt nødt til å ta kampen opp. Men han gjør det motvillig. Han føler det nå engang slik at nettopp den åpne strid er ikke hans oppgave på jorden.

Han er født i Våle i Vestfold, og bærer med seg det rolige, mildt kuperte landskapet fra sin barndom. Hans far var jernbanemann på en stasjon som het Fossan. Til stasjonen kom folk fra klokkeløse bygder på de underligste tider for å ta toget som kom og gikk på de underligste tider. De kortet den uvisse ventetiden med skråtobakk og historier, som nok kunne sette en gutt-unges fantasi i sving.

Kåre Holts «voksn» debut kom i 1941 med «Spillemann og kjøgemester», en roman han selv karakteriserer som et oldefarbefengt sammensurium av bygderomantikk og spøkelseshistorier. Under krigen, i skyggen av menn som Hitler og Rinnan, skrev han så romanen «Udåden», som kom ut i 1945 og siden er oversatt til – tysk.

Men det var først voksenbok nummer fire, «Det store veiskillet», som for alvor gjorde det klart at i Kåre Holt hadde vi fått en episk forfatter av virkelig format.

Hovedpersonen i «Det store veiskillet» befinner seg natt til 9. april 1940 i en valgssituasjon, og spaltes så i tre personer som går hver sin vei under okkupasjonen – motstandsmannen, angiveren og profittøren. På historisk grunn under Slottsfjellet sier Kåre Holt:

– Den rene tilfeldighet avgjør ofte hvilken vei vi velger. Jeg sier ikke dette for å forsvare landssvikene. Men som menneske var nok ikke alle så enkle som vi gikk omkring og mente den gang.

Jeg hadde forresten en merkelig opplevelse noen år senere i forbindelse med «Mennesker ved en grense» som kom i 1954. Høsten 1951 var jeg nord i Pasvik, det var sprakende kaldt i landet langs grensen mot Sovjet – 40 kuldegrader. Øverst i Pasvikdalen, på Nyrud, tok jeg ofte inn hos en bestemt familie. Boken min skulle handle om en som samarbeidet med russerne, og jeg fant ut at det måtte være en god idé å legge handlingen til den gården som jeg pleide å ta inn på.

Tenk deg min sjokkerte forbauselse da det etter at boken kom ut ble rullet opp en spionring, og det viste seg at mannen på selvsamme gård virkelig hadde samarbeidet med russerne! Kall det instinkt eller tilfeldighet – hva du vil. For meg var det i alle fall en rar opplevelse.

Makt og kamp

– Som ganske ung var Falkberget den jeg satte høyest av de norske forfatterne. Siden har det etter hvert gått opp for meg at han hadde sine svakheter. Med årene er det blitt til at man beundrer mange i stedet for den ene. Det er de store fortellerne som har ligget meg nærmest i alle år, – slike som Hamsun, Undset og Vesaas.

Ellers har jeg alltid vært historisk interessert. De store linjer har endens til å gjenta seg. I prinsippet er mennesket det samme som det var for tusen år siden. Stille du mennesker fra

den gang og mennesker fra vår tid overfor fristelsen til å rappe en gullklump, ville det i begge flokkene være noen som falt for fristelsen, og noen som ikke gjorde det. Grunnleggende egenskaper som hat og kjærlighet er de samme. Selv pornografien er så langt fra noen ny oppfinnelse, selv om det riktignok er den forskjell at pornografien i våre dager blir brukt som et reaksjonært middel for å redusere kvinnen til et salgsobjekt.

I mine romaner krysser den historiske og den sosiale linje hverandre. Det jeg gjerne har lett etter i historien er temaet makt og kamp, et tema som er aktuelt også i dagens situasjon. Ta f.eks. en mann som Martin Tranmæl. Han hadde ikke kunnet gjøre det han gjorde uten at han først hadde vunnet politisk makt. Men i dette faktum ligger også et meget farlig poeng.

Det er to ting vi på min alder aldri greier å frigjøre oss fra – den økonomiske krise før krigen, og krigens tragedie. Det spørsmål som melder seg for oss er hvordan vi skal greie å hindre en gjentakelse. Hvordan funksjonerte kreftene dengang, og hvilke lærdommer er vi stand til å trekke av de fakta som ligger på historiens bord?

Rent arbeidsmessig sett er det nok Sverre-bøkene som har vært mest krevende – og også mest givende. Det var fantastisk interessant å grave seg ned i stoffet på Færøyane, i Island, i Sverige og under Nidarosdomen. Men som idé er det «Oppstandelsen» som har opptatt meg mest – dette at hvis nå disse arkeologene fant rester av Jesu legeme som viste at han ingenlunde var oppstanden, hva ville så skjje?

Min bok av året får tittelen «Folket ved Svanesjøen» og handler om det lille skolesamefolkets konfrontasjon med den brutale verden. Tidligere levde dette folket i karrig, men harmonisk balanse med naturen, de tok ikke ut av den mer enn de trengte for å opprettholde sin egen eksistens. De drev ikke rovdrift på den. Nå er dette folket i ferd med å dø fullstendig ut. Det har mange årsaker. Men jeg kan nevne at indirekte har så forskjellige menn som

Kristian IV, Karl Johan, Paasikivi og Tanner skyld i deres tragedie.

Hjemmefrontmann og sinnssykepasser

— Jo da, det har da hendt at jeg har reist meg fra min stol og latt min skrivemaskin hvile. Som f.eks. under krigen, da vi tok imot våpenslipp.

Første gangen det skulle skje lå vi på hønsehuset med en liten radio og ventet på passord fra London. Midt mellom en mengede meldinger av typen «Reven har trefot» hørte vi plutselig den meldingen vi ventet på: «Kjøttkaker smaker godt!»

Apparatet ble satt i sving, omlag hundre mann inntok sine posisjoner rundt signallysene inne på skauen. Og så kom flyene. Container etter container ble lempet ut, en etter en åpnet fallskjermene seg og brakte dem trygt ned til våre begjærlige hender.

Men brått skjedde det noe.

I samme sekund som en av fallskjermene åpnet seg og gjorde motstand mot tyngdeloven, nettopp da rykket kom, klarte ikke bunnen i containeren påkjenningen og falt ut. Rett ned mot hodene våre rauset en sann syndflod

av geværer og granater. Merkelig nok ble ingen av oss skadd. Men kraftlinjen som ble truffet, var en uvirkelig, flammende strek gjennom skogen. Jeg glemmer det aldri.

Hadde tyskerne fortsatt krigen her i Norge slik det var planer om, ville vi kommet midt ut i det. Vår oppgave var å bygge opp en liten partisanerhær med denne muligheten for øye.

Ellers kan jeg jo nevne at jeg i en alder av vel 30 hadde en meget interessant hiketur gjennom en god del av USA, via New York, Mississippi-dalen, Texas, inn i Mexico, via New Orleans og så hele østkysten oppover til New York igjen.

Saken var at jeg hadde fått et svimlende stipend på 2000 kroner. Så jobbet jeg meg over som messegutt. Ved St. Olavs College i Minnesota kjente jeg en kar og reiste dit, uten å kunne et ord engelsk. Jeg kunne ikke studere ved St. Olavs, ettersom jeg bare har folkeskole, men jeg fikk endel fordeler, som å spise billig i mange måneder mens jeg prøvde å tilegne meg det mest nødvendige vokabular. Etterpå var det ofte småhans, selv om jeg fikk noen småjobber her og der. USA er ikke et land, det er et kontinent — et

kontinent for reisende. Det var veldig billig å kjøre buss der borte. Det hendte derfor at jeg tok buss natten over for å få den nødvendige søvn. I dag ville jeg ikke hatt frugg av sjanse til å klare det.

Jeg returnerte fra Gods Own Country til Gamlelandet som sinnssykepasser. Det var en for meg bedrøvelig historie. Pasienten var en gammel sjømann. Vi fikk et forferdelig vær på turen. Jo mer det blåste og vugget, jo friskere ble pasienten. Med meg gikk det den stikk motsatte vei.

Ellers reiste jeg engang til Danmark med billetten tur-retur betalt og tyve kroner i lommen. Det var i 1945. Jeg syklet hele Danmark rundt, og intervjuet bl.a. Johannes V. Jensen og Martin Andersen Nexø. Snakk om diametralt motsatte typer!

Johannes V. var vever, elegant, forfinet som en departementssjef, knivskarp i logikken, men forsiktig i uttrykksmåten. Den andre var eruptiv med håret rett opp, voldsom, troende stalinist. En merkelig kontrast!

Andre forfattere med verdensnavn jeg har møtt er Ivo Andrić, Väinö Linna og Halldór Kiljan Laxness. Laxness besøkte jeg i hans hjem i Island og

fikk god kontakt. Med Linna var det verre. Han snakker bare finsk som jeg ikke kan. Vi var avhengig av tolk, og da har noe av den kontakt som er en forutsetning for vennskap lett for å forsvinne underveis.

Det knuste spill

— Gang på gang er det blitt avsagt dødsdom over boken. Dens tid er ute, massemedia som TV etc. vil overta. Jeg tror at boken vil overleve uansett massemedia. Det gjelder til enhver tid å finne en form med hvilken man treffer folk hjemme. Når det gjelder den psykologiske roman, mener jeg at dens tid er forbi. Annerledes med den episke form. Jeg tror den er en grunnleggende kunstform. Siden menneskene lærte å bruke ilden, har de sittet ved bålet og fortalt om krig og kjærlighet.

Eksperimenter vil alltid være nødvendig innen kunst. Mye vil være blindspor, mens andre ting vil vise seg å lede videre fram. Til tross for alt mindreverdig har modernismen frembrakt enkelte gode ting. Hva den dokumentariske roman angår, vil jeg påstå at den forteller ikke den hele og

Forts. side 56

Kriminalromaner kunne jeg derimot godt tenke meg å skrive. Men jeg tviler på at jeg kunne greie det — har forresten aldri prøvd. En god kriminal setter store krav til psykologi, logikk, intrige og episk evne hos forfatteren. Jeg har stor respekt for den.

På tale om respekt. Jeg har engang, da Krusjtsjov var i Oslo, av en eller annen grunn blitt bedt til den russiske ambassade hvor jeg håndhilste på ham. Det er imidlertid en annen russer jeg har atskillig større respekt for — Soltjenitsyn. Tenk deg, en ensom mann som utfordrer et imperium. Og imperiet våger tross alt sitt hat ikke å knuse dette individet!

Hevneren

fra side 38

verside Park. Han hadde vært vett-skremt, men det var også siste gang han hadde følt virkelig frykt. Den andre gangen — negeren som forsøkte å rane fylliken — hadde han følt svært lite. Nå tenkte han på det nesten som om det ikke angikk ham, slik du husker en scene fra en film du har sett for lenge siden.

Han spaserte omkring i gatene den kvelden, men ingen antastet ham. Ved midnattstid gikk han hjem.

(Sluttes neste uke)

Verden er min fiende

fra side 21

Hun reiste seg og løp bortover til skolen, mens hun tørket øynene med et latterlig lite lommeterkle.

Jeg stirret ut over elven. Det var begynt å bli kjøligere, og jeg skalv. Skoleklokken ringte at timen var over. Jeg reiste meg og gikk bort til skolen igjen. Oppe i annen etasje støtte jeg på Janet idet hun kom ut fra dametoiletet. — Janet, sa jeg.

Hun snudde seg vekk fra meg. — Du behøver ikke å snakke til meg — oftere, svarte hun med lav, kald stemme.

— All right, svarte jeg, like kjølig. — Gjerne for meg.

Hun gikk bortover og forsvant rundt et hjørne.

— Helvete! knurret jeg for meg selv. — Pokker ta hele skolen! Den er bare et barnekammer.

Med en gang jeg kom inn hjemme, merket jeg noe nytt i luften. Onkel Morris var hjemme og satt i en stol borte ved vinduet og stirret tomt fram for seg. Tante Bertha hadde bekymrede rynker i ansiktet. Vi spiste i taushet, og onkel Morris ville ikke ha noe. Jeg la meg tidlig, for jeg hadde følelsen av at min tante og onkel gjerne ville snakke fortrolig sammen. Gjennom den lukkede døren hørte jeg at tante og onkel snakket lavt sammen, og ut på natten ble de stående utenfor døren min. Jeg lyttet.

Tante gråt ganske stille, mens onkel snakket. — Det er ikke noe å være lei seg for, sa han. — Du hørte jo selv hva doktoren sa: et par år i Arizona vil ku-

Forts. neste side

Vil De snakke et nytt SPRÅK

slik det snakkes i det fremmede land?

Det kan De faktisk oppnå med LINGUAPHONE

fordi Deres medfødte anlegg for språk utnyttes fullt ut,

slik at De fort oppnår fullstendig forståelse av språket, samt evnen til å snakke det flytende, med god uttale og intonasjon.

Dette medfødte anlegg fikk utfolde seg da De lærte Deres morsmål. Linguaphone har gjort det mulig å utnytte denne medfødte evnen også når De vil lære et annet språk. Morsmålet læres ved å høre det snakket, og dette er kjernen også i Linguaphone-systemet. De lærer det fremmede språket ved å høre det — og så snakke det — ikke ved å lese om det.

Så effektivt er Linguaphone-kurset at De faktisk kan lære nok til praktisk bruk på noen måneder. Årsaken er at kurset er utarbeidet på vitenskapelig basis av fremragende språkekspert som har kombinert sin faglige dyktighet med Linguaphones praktiske erfaring.

Alle kan lære med Linguaphone. Begynneren lærer riktig fra første stund, og lærer med økende hastighet. Viderekomne på alle stadier befester og levedegjør sine kunnskaper, og oppnår den «taleferdighet» som

så mange savner, men som jo er avgjørende for å få full glede av språket.

Hvilket formål De enn har med å bli god i språket,

vil Linguaphone gi Dem det De behov for. Gjelder det forretninger eller fornøyelse, vil reisen og oppholdet bli langt mere givende når De kan snakke ubesvåret med menneskene De møter, kan lære folket å kjenne og kanskje skaffe Dem nye interessante venner, som De siden kan brevveksle med, for med Linguaphone lærer De selv-sagt også å skrive språket.

Det er så morsomt og spennende å lære med Linguaphone

at man gleder seg til hver stund man kan avse til kurset og fryder seg over den givende og hyggelige hobby det gir en. Derfor går også gledelig mange igang med det en språket etter det andre.

Deres egen innsats spiller selv-sagt stor rolle for det gode resultat. Bruker De kurset riktig, flittig og målbevisst vil De snart finne at De oppnår nettopp de språklige ferdigheter De har bruk for, og at både Deres tid og penger er vel anvendt.

Professor Dr. A. G. Lehmann

Linguaphone er et verdensomspennende foretagende som utelukkende beskjeftiger seg med undervisning i språk. Hovedsetet er i London, og øverste leder er dr. A. G. Lehmann, professor ved Warwick Universitet. I det pedagogiske råd er tidl. rektor ved University College, London, Lord Evans, professor i fonetikk ved London Universitet, Alfred Gimson, og professor i engelsk ved London Universitet, Randolph Quirk.

Kom igang nå!

Mye morsommere når De kan snakke . . .

LINGUAPHONE
Instituttet AS
Grensen 13, Oslo 1 — Tlf. 33 25 43

Ring 332543, kom for demonstrasjon, eller send kupongen og få utførlig informasjon — men gjør det i dag!

Det er Linguaphone-kurser i
30 SPRÅK

For de fleste kan man velge mellom plater eller lydbånd — også kassettbånd (av Philips-typen).

SEND DENNE KUPONGEN I DAG!

LINGUAPHONE INSTITUTTET A/S, Grensen 13, Oslo 1

Send uten forpliktelser for meg alle opplysninger om Linguaphone

Navn: _____

Adresse: _____

V/M 34-73